

نظریه و نقد ادبی

درسنامه‌ای میان رشته‌ای

جلد اول

فرمالیسم، روانکاوی، ساختارگرایی، روایت‌شناسی،
نقد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی، تاریخ‌گرایی نوین، نقد لاکانی

دکتر حسین پاینده

(استاد نظریه و نقد ادبی دانشگاه علامه طباطبائی)

تهران

۱۳۹۷

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

سخن آغازین	۱۳
تمایزگذاری بین «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد»	۱۴
مثالی از «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد»	۱۷
ساختار این کتاب	۱۹
سخنی با مدرس این کتاب	۲۱

فصل ۱

فرمالیسم

ملاحظات کلی درباره‌ی فرمالیسم	۲۵
اصول و مفروضات بنیادین فرمالیسم	۲۹
روش‌شناسی نقد فرمالیستی	۳۷
متونی که برای نقد شدن با رویکرد فرمالیستی مناسب‌ترند	۴۶
پرسش‌هایی که منتقدان فرمالیست می‌خواهند پاسخ دهند	۴۷
مزیت‌ها و محدودیت‌های فرمالیسم	۵۰
چگونه نقد فرمالیستی بنویسیم	۵۵
نمونه‌ای از نقد ادبی فرمالیستی	۵۷
«جمعه»	۵۷
خوانشی فرمالیستی از شعر «جمعه»	۵۸
مروری بر نقد فرمالیستی شعر «جمعه»	۶۳
اصطلاحات کلیدی فرمالیسم	۶۶

فصل ۲

روانکاوی

۶۹.....	ملاحظات کلی درباره‌ی روانکاوی
۷۳.....	اصول و مفروضات بنیادین روانکاوی
۹۲.....	روش‌شناسی نقد روانکاوانه
۱۰۵.....	متونی که برای نقد شدن با رویکرد روانکاوانه مناسب‌ترند
۱۰۷.....	پرسش‌هایی که منتقدان روانکاوی خواهند پاسخ دهند
۱۱۰.....	مزیت‌ها و محدودیت‌های نقد روانکاوانه
۱۱۴.....	چگونه نقد روانکاوانه بنویسیم
۱۱۸.....	نمونه‌ای از نقد ادبی روانکاوانه
۱۱۸.....	«سه قطره خون» (صادق هدایت)
۱۲۸.....	خوانشی روانکاوانه از داستان «سه قطره خون»
۱۴۸.....	مروری بر نقد روانکاوانه‌ی داستان «سه قطره خون»
۱۵۲.....	اصطلاحات کلیدی روانکاوی

فصل ۳

ساختارگرایی و روایت‌شناسی

۱۵۵.....	ملاحظات کلی درباره‌ی ساختارگرایی و روایت‌شناسی
۱۵۹.....	اصول و مفروضات بنیادین ساختارگرایی و روایت‌شناسی
۲۰۴.....	روش‌شناسی نقد روایت‌شناختی
۲۲۷.....	متونی که برای نقد شدن با رویکرد روایت‌شناسی مناسب‌ترند
۲۲۹.....	پرسش‌هایی که منتقدان روایت‌شناسی خواهند پاسخ دهند
۲۳۲.....	مزیت‌ها و محدودیت‌های ساختارگرایی و روایت‌شناسی
۲۳۹.....	چگونه نقد روایت‌شناختی بنویسیم
۲۴۶.....	نمونه‌هایی از نقد ادبی روایت‌شناختی
۲۴۷.....	«ذکر بقیة احوال امیر محمد» (ابوالفضل بیهقی)

خوانشی روایت‌شناسانه از «ذکر بقیة احوال امیر محمد» در تاریخ بیهقی.....	۲۵۷
خوانشی روایت‌شناسانه از چند تصویر.....	۲۷۴
مروری بر نقد روایت‌شناسانه‌ی حکایتی از تاریخ بیهقی و چند تصویر.....	۲۹۳
اصطلاحات کلیدی ساختارگرایی و روایت‌شناسی.....	۲۹۷

فصل ۴

نقد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی

ملاحظات کلی درباره‌ی اسطوره‌شناسی و نظریه‌ی کهن‌الگوها.....	۳۰۱
اصول و مفروضات بنیادین نقد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی.....	۳۰۳
روش‌شناسی نقد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی.....	۳۲۱
متونی که برای نقد شدن با رویکرد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی مناسب‌ترند.....	۳۳۲
پرسش‌هایی که منتقدان اسطوره‌ای-کهن‌الگویی می‌خواهند پاسخ دهند.....	۳۳۳
مزیت‌ها و محدودیت‌های نقد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی.....	۳۳۴
چگونه نقد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی بنویسیم.....	۳۳۹
نمونه‌ای از نقد ادبی اسطوره‌ای-کهن‌الگویی.....	۳۴۲
«حمام بنفش» (صبحی مهتدی).....	۳۴۲
خوانشی اسطوره‌ای-کهن‌الگویی از داستان «حمام بنفش».....	۳۵۵
مروری بر نقد اسطوره‌ای-کهن‌الگویی داستان «حمام بنفش».....	۳۶۸
اصطلاحات کلیدی اسطوره‌شناسی و نظریه‌ی کهن‌الگوها.....	۳۷۱

فصل ۵

تاریخ‌گرایی نوین

ملاحظات کلی درباره‌ی تاریخ‌گرایی نوین.....	۳۷۳
اصول و مفروضات بنیادین تاریخ‌گرایی نوین.....	۳۸۴
روش‌شناسی نقد تاریخ‌گرایانه‌ی نوین.....	۳۹۴
متونی که برای نقد شدن با رویکرد تاریخ‌گرایانه‌ی نوین مناسب‌ترند.....	۴۰۰

۴۰۱.....	پرسش‌هایی که منتقدان تاریخ‌گرای نوین می‌خواهند پاسخ دهند
۴۰۳.....	مزیت‌ها و محدودیت‌های تاریخ‌گرایی نوین
۴۰۷.....	چگونه نقد تاریخ‌گرایانه‌ی نوین بنویسیم
۴۱۱.....	نمونه‌ای از نقد ادبی تاریخ‌گرایانه‌ی نوین
۴۱۱.....	خوانش تاریخ‌گرایانه‌ی نوین از رمان <i>سَوشون</i>
۴۴۰.....	مروری بر نقد تاریخ‌گرایانه‌ی نوین رمان <i>سَوشون</i>
۴۴۴.....	اصطلاحات کلیدی تاریخ‌گرایی نوین

فصل ۶

نقد لاکانی

۴۴۷.....	ملاحظات کلی درباره‌ی نظریه‌ی لاکان
۴۴۹.....	اصول و مفروضات بنیادین نقد لاکانی
۴۷۵.....	روش‌شناسی نقد لاکانی
۴۷۸.....	متونی که برای نقد شدن با رویکرد لاکانی مناسب‌ترند
۴۷۹.....	پرسش‌هایی که منتقدان لاکانی می‌خواهند پاسخ دهند
۴۸۰.....	مزیت‌ها و محدودیت‌های نقد لاکانی
۴۸۵.....	چگونه نقد لاکانی بنویسیم
۴۹۱.....	نمونه‌هایی از نقد ادبی لاکانی
۴۹۱.....	«زمستان» (مهدی اخوان‌ثالث)
۴۹۳.....	خوانشی لاکانی از شعر «زمستان»
۵۰۲.....	خوانشی لاکانی از داستان «سه قطره خون»
۵۰۹.....	مروری بر نقد لاکانی داستان «سه قطره خون» و شعر «زمستان»
۵۱۲.....	اصطلاحات کلیدی نظریه‌ی لاکان
۵۱۳.....	فهرست نام اشخاص خارجی
۵۲۳.....	مراجع

فهرست مطالب * ۹

مراجع فارسی ۵۲۳

مراجع انگلیسی ۵۲۸

نمایه ۵۳۵

فهرست تصاویر، جدول‌ها و نمودارهای جلد اول

۱. کوه یخ، استعاره‌ای از ساختار ذهن انسان..... ۷۵
۲. الگوی جایگاه‌شناسانه‌ی ذهن انسان در نظریه‌ی روانکاوی..... ۸۵
۳. نمودار دال و مدلول در زبان‌شناسی سوسور..... ۱۶۳
۴. غارنگاره‌ای در دوشه، واقع در خرم‌آباد، با قدمتی ۱۰,۰۰۰ ساله ۱۷۱
۵. سنگ‌نگاره‌ای در تیمره، واقع در خمین، با قدمتی ۴۰,۰۰۰ ساله ۱۷۱
۶. تقسیم‌بندی چهارگانه‌ی بروکس و وارن از انواع زاویه‌ی دید در داستان ۱۸۵
۷. تقسیم‌بندی هفتگانه‌ی پراپ از انواع شخصیت در قصه‌های عامیانه ۲۰۶-۲۰۷
۸. مفاهیم اصلی روایت‌شناسی ژنت ۲۱۶
۹. نمودار ژنت برای «داستان در داستان» (قاب‌بندی روایت)..... ۲۷۳
۱۰. حسن روحانی در حال تماشای مسابقه‌ی تیم ملی فوتبال ایران در جام جهانی ۲۰۱۴ (۱)..... ۲۷۸
۱۱. حسن روحانی در حال تماشای مسابقه‌ی تیم ملی فوتبال ایران در جام جهانی ۲۰۱۴ (۲)..... ۲۷۹
۱۲. حسن روحانی در حال تماشای مسابقه‌ی تیم ملی فوتبال ایران در جام جهانی ۲۰۱۸ (۱)..... ۲۸۹
۱۳. حسن روحانی در حال تماشای مسابقه‌ی تیم ملی فوتبال ایران در جام جهانی ۲۰۱۸ (۲)..... ۲۸۹
۱۴. حسن روحانی با پیراهن تیم ملی فوتبال ایران در جام جهانی ۲۰۱۸ ۲۹۰
۱۵. تقسیم‌بندی اسطوره‌ای-کهن‌الگویی نوتروپ فرای از چهار ژانر اصلی ادبیات ۳۰۶
۱۶. ساختار روان انسان، مطابق با نظریه‌ی روان‌شناسی تحلیلی یونگ ۳۱۸
۱۷. «ین-ینگ» («روشن و تاریک»)، نمادی از درآمیختگی آنیما با آنیموس..... ۳۲۰
۱۸. «ماندالا» («ظرف ذات»)، نمادی از وحدت ذهن و عین ۳۲۹